

Wyrok z dnia 5 kwietnia 2005 r.

I UK 233/04

Stosownie do art. 52 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.), do składek na ubezpieczenie społeczne rolników odpowiednie zastosowanie miały kolejno: przepisy ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 108, poz. 486 ze zm.), następnie od 1 stycznia 1998 r. - ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 ze zm.), natomiast od 2 maja 2004 r. - przepisy ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), w brzmieniu określonym w art. 1 pkt 45 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 873 ze zm.).

Przewodniczący SSN Maria Tyszel (sprawozdawca), Sędziowie SN: Andrzej Kijowski, Barbara Wagner.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 5 kwietnia 2005 r. sprawy z wniosku Anny T. i Włodzimierza T. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w B. o składki, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 27 maja 2004 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w B. decyzją z dnia 18 kwietnia 2003 r. stwierdziła obowiązek podlegania przez Włodzimierza T. ubezpieczeniu społecznemu rolników w poszczególnych okresach na przestrzeni pomiędzy 1 grudnia

1992 r. do 31 marca 1998 r., a także od dnia 31 października 1998 r. oraz obciążała Włodzimierza T. i jego żonę Annę składkami z tego tytułu w wysokości 11.383,20 zł.

W wyniku odwołania Anny i Włodzimierza T., Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z dnia 18 grudnia 2003 r. [...] zmienił zaskarżoną decyzję ustalając, że nie są oni zobowiązani do opłacenia składek z tytułu ubezpieczenia społecznego Włodzimierza T. za okresy: 1 - 2 grudnia 1992 r., 3 grudnia 1993 r. - 5 kwietnia 1994 r. i 7 lipca 1994 r. - 21 kwietnia 1996 r. Sąd ten uwzględniając odwołanie ubezpieczonych uznał, że zgodnie z art. 24 ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 37, poz. 887 ze zm., zwanej dalej ustawą systemową) w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2002 r. należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne ulegały przedawnieniu po upływie 5 lat od dnia, w którym stały się wymagalne. Sąd przyjął, że 10-letni termin przedawnienia należności z tytułu składek na rolnicze ubezpieczenie społeczne, wprowadzony ustawą z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 241, poz. 2074 ze zm., zwanej dalej ustawą zmieniającą) ma zastosowanie tylko do należności wymagalnych po dniu 1 stycznia 2003 r. Na tej podstawie prawnej - zdaniem Sądu - należności z tytułu składek od Włodzimierza T. za lata 1992 - 1996 uległy przedawnieniu 5-letniemu.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z dnia 27 maja 2004 r. [...] oddalił apelację organu rentowego. W bezspornym stanie faktycznym Sąd Apelacyjny stwierdził, że zaskarżony wyrok, nie narusza wskazanych w apelacji przepisów prawa materialnego. Sąd Apelacyjny pogłębiając jego podstawę prawną podkreślił, że decydujące dla istnienia zobowiązania Anny i Włodzimierza T. do opłacania składek na rolnicze ubezpieczenie społeczne jest rozstrzygnięcie dotyczące daty jego wymagalności i w związku z tym uznał, że na podstawie art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm., zwanej dalej ustawą o u.s.r.) w sprawach nieuregulowanych w ustawie należy stosować przepisy ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.), a od 1 stycznia 1999 r. przepisy ustawy systemowej. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, zgodnie z art. 24 ust. 4 ustawy systemowej, należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne ulegały przedawnieniu po upływie 5 lat, licząc od dnia, w którym stały się wymagalne, zaś od

dnia 1 stycznia 2003 r. - po upływie 10 lat od dnia, w którym stały się wymagalne. Sąd nie podzielił stanowiska organu rentowego, iż datę wymagalności obowiązku opłacenia składek określa data wydania przez organ rentowy decyzji o objęciu ubezpieczeniem społecznym. Jego zdaniem, datą wymagalności jest powstanie obowiązku opłacania składek, a skoro zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym obowiązek ten powstaje z pierwszym dniem kwartału, w którym powstało ubezpieczenie, a ustaje z ostatnim dniem kwartału, w którym ustało ubezpieczenie, to w stosunku do ubezpieczonego obowiązek opłacenia składki na społeczne ubezpieczenie rolników za czwarty kwartał 1992 r. powstał z dniem 1 października 1992 r., a ustał z dniem 30 czerwca 1996 r., a więc nieuiszczone dotąd należności uległy przedawnieniu po upływie 5 lat.

W kasacji organ rentowy, skarżąc wyrok w całości, wniósł o jego zmianę poprzez uwzględnienie apelacji organu rentowego w całości i zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego. Powtarzając zarzuty apelacyjne, zaskarżonemu wyrokowi zarzucił: „naruszenie art. 24 ust. 4 ustawy systemowej po zmianie dokonanej na mocy art. 1 pkt 9 litera a ustawy zmieniającej przez jego niezastosowanie i art. 39 ust. 3 w związku z art. 40 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym poprzez przyjęcie, że wymagalność składek nie wynika z prawomocnej decyzji ustalającej podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników”. Skarżący zarzucił też „naruszenie art. 4 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym poprzez przyjęcie, że przepis ten określa datę wymagalności składek na ubezpieczenie rolnicze, jak i naruszenie art. 24 ust. 4 i ust. 5b w związku z art. 52 ustawy systemowej przez przyjęcie, iż obowiązek opłacania składki na ubezpieczenie społeczne rolników za IV kwartał 1992 r. ustał z dniem 30 czerwca 1996 r.”, podczas gdy w ocenie skarżącej „odwołanie ubezpieczonego od decyzji zawiesiło bieg przedawnienia od dnia wpływu odwołania do organu rentowego do czasu prawomocnego zakończenia postępowania sądowego”. Ponadto, opierając kasację także na naruszeniu przepisów postępowania, organ rentowy zarzucił „naruszenie art. 477¹³ k.p.c. poprzez nieumorzanie postępowania w części dotyczącej podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników od 1 października 2003 r., skoro na mocy decyzji z 2 października 2003 r. stwierdzono ustanie ubezpieczenia społecznego rolników w odniesieniu do Włodzimierza T. od dnia 1 października 2003 r. w związku z zaprzestaniem prowadzenia działalności rolniczej z powodu przekazania gospodarstwa rolnego dzierżawcy na podstawie notarialnej umowy dzierżawy z dnia 15 września 2003 r.”. Jako okoliczność uzasadnia-

jąca rozpoznanie przedmiotowej kasacji, wskazano wystąpienie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, dotyczącego „wymagalności składek na ubezpieczenie społeczne rolników i związane z tym wątpliwości, czy wymagalność tych składek jest związana z wydaniem decyzji, stwierdzającej podleganie ustawowemu ubezpieczeniu społecznemu rolników, czy też wymagalność ta wiąże się tylko ze spełnieniem przesłanek określonych w art. 7 i art. 16 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym”. Zdaniem organu rentowego, „zaskarżone orzeczenie, w sposób oczywisty narusza art. 24 ust. 4 ustawy systemowej w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 2003 r. w związku z art. 52 ust. 1 i art. 39 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym przez nieprzyjęcie 10-letniego okresu przedawnienia, a wykładnia dotycząca stosowania w/w przepisów, zwłaszcza art. 24 ust. 4 ustawy systemowej wywołuje rozbieżności w orzecznictwie Sądów w Białymstoku obu instancji, które orzekały w niniejszej sprawie i w sprawach podobnych przedmiotowo”.

Rozpoznając sprawę Sąd Najwyższy wziął pod uwagę, co następuje:

Wobec przytoczenia w kasacji obydwu podstaw wskazanych w art. 393¹ pkt 1 i 2 k.p.c., w pierwszej kolejności ocenie podlegają zarzuty naruszenia przepisów postępowania. Jedyne zarzuty naruszenia przepisów postępowania - art. 477¹³ k.p.c. - jest nie tylko pozbawiony znaczenia prawnego, ale i bezsensowny. Zgodnie z tym przepisem, „zmiana przez organ rentowy zaskarżonej decyzji przed rozstrzygnięciem sprawy przez sąd - przez wydanie decyzji uwzględniającej w całości lub w części żądanie strony - powoduje umorzenie postępowania w całości lub w części. Poza tym zmiana lub wykonanie decyzji nie ma wpływu na bieg sprawy.” Nieumorzenie postępowania w części dotyczącej podlegania wnioskodawcy Włodzimierza T. od 1 października 2003 r., nie ma i nie może mieć żadnego wpływu na wynik sprawy, skoro przedmiotem rozpoznania Sądu był obowiązek opłacenia przez niego składki w poszczególnych okresach pomiędzy 1 grudnia 1992 r. a 21 kwietnia 1996 r. Istnienie lub też nieistnienie obowiązku ubezpieczenia wnioskodawcy w 2003 r. nie ma więc w sprawie żadnego znaczenia.

Co do zarzutu naruszenia prawa materialnego przez niezastosowanie art. 24 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, w jego brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonej decyzji, to jest on jest bezzasadny. Nowelizacja tego przepisu, wprowadzająca - w miejsce pięcioletniego - dziesięcioletni okres przedaw-

nienia należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne weszła w życie z dniem 1 stycznia 2003 r. W rozpoznawanej sprawie zobowiązanie ubezpieczonego za lata 1992 - 1996 przedawniło się przed 31 grudnia 2002 r. W tym okresie, na podstawie art. 52 ust. 1 pkt 1 ustawy o u.s.r., do składek na ubezpieczenie społeczne zastosowania nie miały przepisy ustawy systemowej lecz stosować należało ustawę o zobowiązaniach podatkowych, natomiast od 1 stycznia 1998 r. - przepisy Ordynacji podatkowej, zgodnie z jej art. 341. Dopiero po nowelizacji przepisu art. 52 u.s.r., dokonanej ustawą z 2 kwietnia 2004 r. (Dz.U. Nr 91, poz. 873), z dniem 2 maja 2004 r. do składek na ubezpieczenie społeczne nie ma już odpowiedniego zastosowania art. 70 Ordynacji podatkowej, określający terminy przedawnienia zobowiązań podatkowych. Przepis zmieniający termin przedawnienia nie może mieć zastosowania do zobowiązań, które uległy przedawnieniu przed tą zmianą. Truizmem jest przypomnienie, konieczne jednak z uwagi na wywód kasacji, że zgodnie z art. 88 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej warunkiem wejścia w życie aktów normatywnych, także ustaw, jest ich ogłoszenie. Oznacza to, że tylko ustawa może ustanowić stosowanie przepisu wcześniejsze, niż dzień jego ogłoszenia.

Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że zastosowanie przez Sąd drugiej instancji w rozpoznawanej sprawie przepisu art. 24 ustawy systemowej „w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 2002 r.” było wadliwe, jednakże mimo tego błędu zaskarżony wyrok odpowiada prawu.

Zaprezentowany w kasacji pogląd organu rentowego, że „wymagalność składek na ubezpieczenie społeczne wynika z prawomocnej decyzji ustalającej podleganie ubezpieczeniu, w związku z czym skoro zaskarżona decyzja została wydana po 1 stycznia 2003 r., to należało zastosować dziesięcioletni termin przedawnienia”, czyli, że przed wydaniem decyzji składki nie były wymagalne, jest błędny, nie został w kasacji poparty żadnym wywodem prawnym, zdaje się wynikać z arbitralnego przekonania o konstytutywnej mocy decyzji organów rentowych. Przekonanie to nie znajduje oparcia w żadnym uregulowaniu roli organu rentowego. Obowiązek opłacania składki, stosownie do art. 4 ust.2 ustawy o u.s.r., powstaje z pierwszym dniem kwartału, w którym powstało ubezpieczenie. Obowiązek więc powstaje i staje się wymagalny z mocy ustawy, a decyzja zakładu tylko stwierdza jego istnienie. Konstatacja, że decyzja organu rentowego ma charakter deklaratoryjny, nie wzbudza wątpliwości ani w świetle doktryny ani orzecznictwa.

Nie tylko chybionym, ale i absurdalnym jest natomiast wyrażony w kasacji pogląd, że odwołanie, które wpłynęło od „decyzji organu rentowego ustalającej podleganie ubezpieczeniu rolniczemu, zawiesiło bieg przedawnienia od dnia wpływu odwołania do organu rentowego do czasu prawomocnego zakończenia postępowania sądowego”. Pogląd ten ewidentnie wykazuje, że autorka kasacji nie rozróżnia przerwy biegu przedawnienia uregulowanej w art. 123-124 k.c. od jego zawieszenia. Żadna z przesłanek wymienionych w pkt 1-4 art. 121 k.c., a powodujących, że bieg przedawnienia nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu, nie występuje w rozpoznawanej sprawie.

Pozostałe wywody kasacji, co do sposobu obliczenia przez Sąd Apelacyjny terminów płatności składki, z którym skarżąca się nie zgadza, oraz co do znaczenia odwołania wniesionego od decyzji z 18 kwietnia 2003 r., pozbawione są doniosłości prawnej, ponieważ dotyczą one zobowiązania, które wygasło przed dniem wydania tej decyzji. Roszczenie wygasłe nie ulega restytucji wskutek zmiany stanu prawnego, także w zakresie określenia terminów przedawnienia.

Odpowiadając na przedstawione zagadnienie, Sąd Najwyższy wyraża pogląd, że stosownie do art. 52 ust. 1 ustawy o u.s.r. do składek na ubezpieczenie społeczne rolników do dnia 2 maja 2004 r. odpowiednie zastosowanie miały kolejno: przepisy o zobowiązaniach podatkowych, od 1 stycznia 1998 r. - Ordynacji podatkowej, natomiast, stosownie do art. 1 pkt. 45 ustawy z 2 kwietnia 2004 r. ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 91 poz. 873) - od 2 maja 2004 r. przepisy ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.

Wydanie przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego decyzji o podleganiu ubezpieczeniu społecznemu w okresie, za który należność z tytułu składek uległa przedawnieniu na podstawie przepisów obowiązujących przed 2 maja 2004 r, nie uprawnia do stosowania dziesięcioletniego przedawnienia przewidzianego w art. 24 ustawy systemowej w związku z art. 52 ustawy o u.s.r.

Mając powyższe na uwadze, skoro przytoczone podstawy kasacyjne są nieusprawiedliwione, Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

=====